

2. Вашенко К. О. Професійна підготовка державних службовців: теорія, методологія, практика: монографія / Київ : Ващенко. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 416 с.

3. Губанов О. Адміністративна відповідальність публічних службовців за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 3. С. 127–130.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-11>

РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА: ГЕНЕЗИС ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Черній Софія

*студентка бакалаврату факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Достдар Руслана

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри морського та господарського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Розвиток західної правової традиції тісно переплетений зі стійким інтересом до поділу права на публічне та приватне. Це явище, прийняте західною юриспруденцією, встановило стійку традицію тлумачення розмежування між публічним та приватним правом, як визначальної риси романо-германської правової системи. Аналіз сучасних національних джерел засвідчує про досить незначну їх кількість, присвячену питанням розмежування сфери публічного та приватного права. Серед останніх розвідок відзначимо праці В.В. Андріюка, В.П. Питльована, Н.В. Дараганової, Є.О. Харитонова та інших.

Н.В. Дараганова зазначає, що теоретичні дослідження щодо взаємозв'язку між публічним та приватним правом, а також їх практичне впровадження, зокрема в контексті сучасного глобалізованого світу,

інтегрованих економік та постійних викликів у створенні правової соціальної держави є дуже цінним в розбудові правової країни. Аналіз, публічного і приватного права, сприяє кращому розумінню механізму рівноваги між публічними та приватними інтересами. Дослідження процесів, що сформували світогляд, принципи та припущення, що лежать в основі розмежування публічного та приватного права в західній правовій думці, дозволяє глибше зрозуміти його природу, що є важливим для ефективного впровадження передових моделей, що гармонізують публічне та приватне право в регулюванні суспільних відносин [1, с. 11].

Розмежування між публічним та приватним правом є одним із основоположних принципів західних правових систем. Розуміння його історичного та концептуального розвитку дає змогу зробити об'єктивну оцінку еволюцію правової думки, роль держави та захист прав особистості.

Найдавніше систематичне розмежування між публічним та приватним правом зазвичай простежується вже в римській юриспруденції. Відомий римський юрист Ульпіан у третьому столітті нашої ери сформулював постулат правової дихотомії, який згодом став канонічним у романо-германській правовій традиції. Ульпіан розрізняв публічне та приватне право як дві окремі сфери правового вивчення: публічне право стосувалося становища римської держави та регулювало соціальні, політичні та адміністративні відносини в інтересах держави, тоді як приватне право було орієнтоване на благо окремих осіб, регулюючи відносини між приватними суб'єктами відповідно до їхніх приватних інтересів [2, с. 13–14].

Також, ранні концептуальні основи можна спостерігати в грецькій філософії. До прикладу Арістотель у «Нікомаховій етиці» розрізняв два типи права: закони, що регулюють розподіл почестей, майна та інших благ між громадянами, та закони, що регулюють взаємний обмін [2, с. 13–14]. Що і було прототипом публічному праву та приватному.

Інтерес до розмежування між публічним та приватним зберігався протягом Середньовіччя, хоча й залишався недостатньо розвиненим. Інститути, які зараз класифікуються як публічне право, часто тлумачилися крізь призму приватного права. Наприклад, монархічну владу та спадкоємність володарів розглядали аналогічно до приватної спадщини, що відображало децентралізований та персоналізований характер середньовічного управління. Ця диференціація набула теоретичного значення у XVI–XVII століттях, одночасно з консолідацією державної влади, виникненням національного суверенітету та формуванням сучасних політичних інститутів. Публічне право почало формуватися як окрема галузь, відокремлена від приватного права, а також юридично та концептуально автономна. Поступово інститути,

що за своєю суттю публічні, такі як монархічна влада, представницькі механізми та оподаткування, були належним чином класифіковані як публічне право.

Жан Боден у своїй праці «Шість книг Співдружності» (1576) розробив теорію суверенітету, яка визначає виключне право держави приймати та скасовувати закони [3, с. 111–178]. Він був одним із перших, хто систематично розробив розмежування між державним та приватним правом, наголошуючи на необхідності визнання публічного права автономним та відмінним від класичного приватного права. У своїй праці «Метод для легкого розуміння історії» (1580) Боден пояснив, що публічне право регулює суспільні інтереси, такі як релігійні ритуали, законодавство, призначення посадових осіб, військові справи та правові санкції, тоді як приватне право регулює відносини між окремими особами, муніципалітетами, асоціаціями, сім'ями та іншими приватними утвореннями [4].

XVIII Століття ознаменувалося закріпленням розмежування між публічним і приватним правом під впливом ліберальної думки та теорій природного права. Захист індивідуальної свободи, обмеження державної влади та автономія громадянського суспільства стали центральними питаннями, що закріпили розмежування між публічною та приватною правовими сферами.

Візьмемо до прикладу Шарля-Луї Монтеск'є, який у своїх працях відображав чітке розмежування приватного та публічного права. В праці «Дух законів» (1748) Монтеск'є поділив право на три категорії: політичне (публічне) право (*droit politique*), яке регулює відносини між правителями та підвладними; міжнародне право (*droit des gens*), яке регулює відносини між державами; цивільне право (*droit civil*), яке регулює відносини між громадянами. Основною ідеєю був поділ права для розділення публічної та приватної сфер, наголошуючи на власності як природному праві, попереджаючи, що втручання держави в цивільне право загрожує свободам громадян, та виступав проти некомпенсованої експропріації для суспільних цілей [2; 5].

У XIX столітті Рудольф фон Єрінг запровадив поняття «інтересу», і мета права все більше почала розумітися як захист цих інтересів. Отже, розмежування між приватним і публічним правом стало тлумачитися переважно з точки зору інтересів, які вони захищають: приватне право захищає індивідуальні інтереси приватних осіб, тоді як публічне право захищає інтереси держави та загальний суспільний добробут.

Однією з визначальних рис публічного права став його імперативний метод регулювання, що включав в себе: встановлення зобов'язань; заборони, як засіб формування поведінки та використання примусових стимулів. Таким чином, публічне право регулює правові сфери, де переважають державні інтереси: структуру та функціонування

держави як публічної влади, регулювання діяльності державних установ, посадових осіб, державну службу, кримінальне переслідування та адміністративну або кримінальну відповідальність.

На протигагу цьому, приватне право характеризується регулюванням відносин між приватними особами. Для нього характерними рисами є: регулювання міжособистісних відносин; захист приватних інтересів; вільне волевиявлення у здійсненні прав; використання договірних домовленостей; встановлені норми, спрямовані на суб'єктивні права з забезпеченням судового захисту; переважання диспозитивних норм.

У підсумку можемо зазначити, що публічне право можна визначити, як систему правових норм, метою якого є регулювання та захист публічних інтересів переважно за допомогою імперативних директив, що регулюють відносини, які стосуються держави та відносини між суб'єктами (які є учасниками та підпорядковуються державній владі). В той час, приватне право реалізується через природне «право на свободу», і визначається як сукупність правил і норм, які захищають інтереси приватних осіб.

Розмежування публічного та приватного права відображає складну взаємодію правових, філософських та політичних факторів, що стало визначальною рисою романо-германської правової традиції, формуючи організацію державної влади та захист прав особистості. Розуміння виникнення та становлення публічного та приватного права є важливим для критичного розуміння основ сучасних західних правових систем.

Література:

1. Дараганова Н. В. Головні критерії розмежування права на приватне та публічне. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. С. 10–14. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/257646/254488>

2. Андріюк В. В., Питльована В. П. Еволюція філософсько-правових ідей щодо співвідношення публічного та приватного права в західній правовій думці в період становлення дихотомії права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 37. С. 11–19.

3. Bodin J. Les six livres de la Republique. Le Livre de poche. Paris : Librairie générale française, 1993. 607 p.

4. Bodin J. Expose du droit universel: Juris universi distributio / commentaire par Simone GoyardFabre; notes par René-Marie Rampelberg; texte traduit par Lucien Jerphagnon. Paris: Presses universitaires de France, 1985. 172 p.

5. Montesquieu. De l'esprit des lois. Paris: Éditions Gallimard, 1995. Vol. I. 604 p.